

‘Compassion is the radicalism of our time’

De titel van deze column, toegeschreven aan de boeddhistische monnik en vredesactivist Thich Nhat Hanh (1926-2022), draagt een boodschap met zich mee over de waarde en het belang van compassie in de moderne wereld.

In essentie suggereert deze uitspraak dat het uiten van compassie en mededogen in onze hedendaagse samenleving iets revolutionairs is. De uitspraak nodigt uit tot een heroverweging van wat echt belangrijk is in onze tijd. Het herinnert ons eraan dat compassie niet alleen een deugd is, maar ook een sterke kracht voor sociale verandering en transformatie. Het roept op tot actie, niet alleen in woorden, maar ook in daden, en stelt dat de wereld radicaal kan worden veranderd door de eenvoudige daad van mededogen.

Platitude

Er is inmiddels een ruime keuze mogelijk uit onderzoek dat de wensen en verwachtingen van patiënten over hun directe relatie met zorgverleners beschrijft. Het betreft onderzoek dat bijvoorbeeld de ervaren kwaliteit van de zorg bespreekt, of dat ingaat op de mate waarin de patiënt gehoord wordt in zijn of haar voorkeuren. En er is in toenemende mate onderzoek voorhanden dat verwachtingen over de betrokkenheid en bejegening bij de besluitvorming rond het behandelplan presenteert. Veel resultaten lijken teruggevoerd te kunnen worden naar het begrip ‘compassievolle zorgverlening’. En als we kijken naar wat nu compassievol zorg verlenen is, dan zal er in de hier geschetste concepten weinig zijn dat uw wenkbrauwen doet fronsen van verbazing: ‘empathie en vriendelijkheid’, ‘betrokkenheid bij de uitleg van behandelopties’, ‘respect voor waardigheid en privacy’, ‘een vertrouwensband’ en ‘continuïteit in de behandelrelatie’. Het is waar dat ‘compassievolle zorgverlening’ soms als een platitude kan worden beschouwd, juist omdat het een concept is dat breed erkend wordt, maar veelal zonder dat er voldoende diepgaande reflectie op toegepast wordt. Vandaar dat er een dieper gaande, modernere opvatting gewenst lijkt om de voornoemde, bedrieglijk vertrouwd ogende concepten, beter te kunnen begrijpen en toepassen.

Risico

Weten wat voor de huisarts of verpleegkundig specialist ‘compassievolle zorgverlening’ betekent, wil nog niet zeggen dat de patiënt het ook als zodanig ervaart. Simpelweg vriendelijkheid betonen is iets anders dan het begrijpen van de emotionele en fysieke behoeften van patiënten.

Er wordt natuurlijk gestreefd naar een respectvolle en empathische manier van communiceren, zodat de patiënt echt betrokkenheid voelt tijdens het gesprek. Echter, dit blijkt niet altijd het resultaat te zijn, zoals verschillende onderzoeken aantonen. Het lijkt ook niet aannemelijk dat alle zorgverleners, onder de heersende werkdruk en met kennis van de bureaucratische beperkingen, altijd in staat gesteld zijn op basis van uitgebreide contemplatie, zorgvuldig te navigeren door de desbetreffende ethische dilemma’s. Ook niet als dit ten principale weldegelijk wenselijk is om uiteindelijk te komen tot wat bijvoorbeeld wel en wat nu niet aanvaardbaar is, menselijk is, om de patiënt zelf te laten beslissen. Zonder dat de kans bestaat dat, eenmaal thuis, de wanhoop en de eenzaamheid toeslaat. Daarbij zijn er verschillende cultureel geladen opvattingen van wat gewenst is en als compassievol gezien wordt. Ergo, in de term ‘compassievolle zorgverlening’ schuilt een risico dat het enkel in algemeenheden wordt begrepen waardoor de intentie ervan wordt ondermijnd.

Samen lijden

Het woord ‘compassie’ komt oorspronkelijk uit het Latijn. Het stamt af van het Latijnse woord ‘compassio’, dat is afgeleid van de werkwoordsvorm ‘compati’, wat ‘samen lijden’ betekent. In moderne termen wordt het vaak gebruikt om medeleven, begrip en sympathie voor anderen uit te drukken. In dat kader lijkt het begrip verwantschap

te hebben met 'empathie' dat is afgeleid van het Griekse woord 'empathia', wat letterlijk 'invoelen' of 'in emotie' betekent. Het is het vermogen om jezelf in de situatie van anderen te plaatsen en hun gevoelens te begrijpen vanuit hun perspectief. De vraag is nu, of deze oorspronkelijke conceptuele betekenissen nog geldig kunnen zijn in de huidige moderne kijk op gezondheid en zorg.

'In de term 'compassievolle zorgverlening' schuilt een risico dat het enkel in algemeenheden wordt begrepen'

Moderne visie

De benaderbare zorgprofessional, die kundig is, persoonlijke interesse toont, zorgen wegneemt, geruststelt en hoop biedt. Die u en uw familie kent, die weet waarom het zit zoals het zit. Die meer tijd neemt als dat overhoopt nodig is en die een thuisbezoek aflegt als dat door de patiënt gewenst is; het zijn allemaal nog immer hoog scorende patiëntwaarden. Het eerlijke verhaal is nu dat bij deze opvatting van wat compassievolle zorgverlening is, compassie ook is dat er zorggedragen wordt voor de integratie van technologische toepassingen, zoals kunstmatige intelligentie (AI) en zorg op afstand. De inclusie van technologie is er ondermeer om de kwaliteit van zorg te verbeteren en de toegang tot zorgverlening te vergroten. Het is nog maar zeer beperkt inzichtelijk of patiënten het eveneens 'compassievol' vinden als hen verteld wordt dat:

- Technologische systemen kunnen worden gebruikt om patiëntgegevens te analyseren, opdat verdiepte inzichten worden verkregen die zorgverleners helpen om de zorg beter af te stemmen op de individuele behoeften en voorkeuren van patiënten. En dat dit kan leiden tot meer gepersonaliseerde en effectieve behandelingen.
- Dat AI en geavanceerde sensortechnologieën kunnen worden ingezet voor continue monitoring van de gezondheid van patiënten, waardoor vroegtijdige detectie van problemen mogelijk is en preventieve interventies kunnen worden geïmplementeerd, voordat zich ernstige complicaties voordoen.
- Dat technologische hulpmiddelen, zoals mobiele apps en wearables, patiënten kunnen helpen bij zelf-

management van hun gezondheid door het bijhouden van symptomen, medicatieherinneringen en het verstrekken van educatieve informatie en ondersteuning op afstand.

- Dat telemedicine en telehealth mogelijkheden bieden voor zorgverleners om op afstand consultaties te houden, diagnoses te stellen en behandelingen te begeleiden. En dat dit de toegang tot zorg vergroot, met name voor mensen in afgelegen gebieden of met beperkte mobiliteit.
- Dat technologie de efficiëntie van zorgprocessen kan verbeteren en de kosten kan verlagen, bijvoorbeeld door het verminderen van onnodige ziekenhuisopnames of heropnames.

Kortom, de vraag is of dat zorgverleners bereid zijn de uitdaging aan te gaan om ook de patiënt, op basis van het goede gesprek, zich te laten openstellen voor een herziening van het begrip 'compassievolle zorgverlening'. Dus een conceptuele heroverweging waarbij een actieve, pragmatische integratie van technologische ondersteuning binnen compassievolle zorgverlening onontkoombaar is. Het zorgen met compassie voor patiënten heeft tegenwoordig niet echt meer de connotatie van 'samen lijden', wat ook niet echt heel praktisch lijkt voor een arts of verpleegkundige. Daarentegen 'zorg op afstand' mag natuurlijk nooit verworden tot 'afstandelijke zorg'. Zonder het begrip compassie verder te willen devalueren is het hier nu uitgelegd als: beter kunnen inspelen op de behoeften van patiënten, de kwaliteit van zorg effectiever kunnen beïnvloeden en de gezondheidsresultaten sneller kunnen optimaliseren, terwijl de menselijke aspecten van zorg worden behouden en de waarden van empathie en verbondenheid benadrukt blijft...

Met het dreigende, aanstaande of reeds ingang gezette zorginfarct op de voorpagina, hoe oprecht, wenselijk en aannemelijk klinkt deze herijking van de context en de betekenis van 'compassievolle zorg' u in de oren?

*Dr. Wolter Paans
Lector Verpleegkundige Diagnostiek Hanzehogeschool,
Groningen.*